

Белгібай Ж.Қ.*

тарих ғ.к., доцент, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
**АСАНБАЙ АСҚАРОВТЫҢ ШЫМКЕНТ ОБЛЫСТЫҚ ПАРТИЯ
КОМИТЕТІНІҢ БАСШЫСЫ РЕТІНДЕГІ ҚЫЗМЕТІ**

Автор корреспондент: zhanar.pelgibay62@mail.ru

Түйін: Бұл мақалада ХХ ғасырдың 80-ші жылдарының екінші жартысындағы Оңтүстік Қазақстан облысының көшбасшысы Асанбай Асқаровтың Шымкент облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы лауазымындағы қызметі қарастырылады. Мұрағаттық деректер бойынша, мемлекеттік сапа белгісімен әр түрлі тауарлардың 105 атауы берілген. Сонымен қатар, кейбір кәсіпорындарда сапалы өнімнің үлесі айтарлықтай өсті. "Фосфор" өндірістік, ұсталық-Пресс жабдықтарын өндіру, сыра қайнату және алкогольсіз өнеркәсіпте жаңа қуаттарды, Ачполиметалл, қорғасын, гидролиз зауыттарын іске қосу, жұмыс істеп тұрған бірқатар кәсіпорындарды, сондай-ақ облыс өнеркәсібіндегі қойма қорларын ауқымды жабдықтар мен техникалық қайта жарақтандыру. Мұрағат деректері бойынша алым 19,5% - ға, оның ішінде түсті металлургия - 20% - ға, химия-25% - ға, машина жасау-35% - ға ұлғайды. Мақалада сондай-ақ өңірдің әлеуметтік дамуы, мәдени дамуы, аграрлық сектордың дамуы көрсетіледі.

Кіріспе. Алматы облысының әлеуметтік-экономикалық дамуына көп үлес қосқандығына қарамастан А. Асқаров 1978 жылы сәуір айында Шымкент облыстық партия комитетіне ауыстырылды. Бұл жағдаятқа қатысты кейіннен Асанбай Асқарұлы «Тағдыр» атты еңбегінде былай деп жазды: «...мен республикалық мекемелерді өз ықпалыма көшіріп, билік жүргізуге ұмтылып жүрген адам ретінде сөзге ұшырай бастадым» [48, 138-б.]. Десек те кеңестік жүйе тұсында жоғарғы партия ұйымдары кадрларды іріктеп, тиісті қызметке тағайындап отыратынын ескерсек, А. Асқаров осындай партиялық принциптерді біле тұрып, бұл ұсынысты қабылдай алмауы мүмкін емес еді. Бұл ұсынысты түсіністікпен қабылдаған А.Асқаров Шымкент облыстық партия комитетін басқарған жылдары да қажырлы еңбегімен көріне білді. Бұл кезең еліміздің әлеуметтік-экономикалық даму сипаты дағдарыстық жағдайға жақындай түсуіне тап келді. Алайда 80-жылдардың ортасына дейін республикада экономикалық потенциалдың өсуі шикізат көздері мен отын энергетикалық ресурстарын игеру есебінен жүзеге асырылып отырды. Бұл ретте Шымкент облысының да индустриалдық потенциалы біршама арта түсті. Бұл жылдары облыс экономикасы мен мәдени-әлеуметтік дамуының барлық салалары бойынша өркендей түсті.

А.Асқаровтың басшылығымен өткен Шымкент облыстық ХХІІІ партия конференциясында партия ұйымының ХХV съезінің, КОКП ОК қараша пленумының шешімдерін орындау жөнінде шешім қабылданып, облыс еңбек ұжымдарына өндірістің тиімділігін арттырудың, өнім сапасын басқарудың, ғылыми-техникалық прогресті тездетудің кешенді жүйелерін ендіру мәселесін қолға алу турасында қаулы қабылдады [1].

Мұрағаттық деректерді келтіретін болсақ, тоғызыншы бесжылдықпен салыстырғанда өндірістің жалпы көлемі 24 пайыз артып, 8 миллиард сомды құрады. Қосымша 107 миллион сомнан астам өнеркәсіп өнімдері таратылды. Түрлі тауарлардың 105 түрі мемлекеттік сапа белгісімен шығарылды [165]. Кейбір жекелеген кәсіпорындар бойынша сапа белгісімен шығарылатын өнімнің үлес салмағы едәуір артты. Мәселен, «Восход» тігін фабрикасында сапа белгісімен шығарылатын өнімнің 23,6 пайызы, «Эластик» шұлық-ұйық бірлестігінде – 9,1 пайыз шығарылды. Машина жасау, энергетика, химия, медицина және микробиология өнеркәсібі өркендеді. Негізгі қор 312 миллион сомға артып [166], «Фосфор» өндірістік, ұсталық-пресс жабдықтарын шығару, сыра және алкогольсіз өнеркәсіп бірлестіктерінде «Ачполиметалл» комбинатында, қорғасын, гидролиз зауыттарында жаңа қуаттар пайдалануға берілді, бірқатар жұмыс істеуші кәсіпорындарында жарақтандыру және техникалық қайта жабдықтау жұмыстары кеңінен

жүргізілді.

Облыс өнеркәсібінде қор жинау 19,5 пайыз, оның ішінде түсті металлургияда – 20, химияда – 25, машина жасауда – 35 пайыз артты. Сонымен қатар станок паркі мен технологиялық жабдықтардың құрылымы жақсартылды. 52 цех пен учаске комплексті механикаландырылып, автоматтандырылды. 118 тасқынды және автоматты желілер іске қосылып, 2 мыңнан астам станок пен технологиялық жабдық модерлендірілді. Жаңа техника жөніндегі шараларды орындау, 58 мың рационализаторлық ұсыныс пен өнертапқыштықты ендіру есебінен миллиондаған сом үнемделіп, қол еңбегінен 5000-нан астам адам босатылды [167].

Өндірісті шоғырландыру мен мамандандыру одан әрі жүргізілді. Облыста барлық өнеркәсіп өнімдерінің 75 пайызын шығаратын 25 ірі бірлестіктер, комбинаттар мен зауыттар жұмыс істеді. Осы жылдары «Фосфор» бірлестігі кеңес еліндегі сары фосфордың жартысын, триполифосфат натрийдің 87 пайызын өндірді. Өнеркәсіп өндірісі саласында шығарылатын өнімнің сапасын арттыру маңызды бағыт болып саналды. Жоғары категориялы бұйымдардың үлес салмағы жалпы көлемге шаққанда 16,3 пайызға өсті [167]. Ал, шина зауыты алғашқы өнімін бере бастады. Бұл кәсіпорын алдағы уақытта Қазақстан мен Орта Азияны осы өніммен қамтамасыз етеді деп көзделді.

Машина жасау кәсіпорындарында 1975 жылмен салыстырғанда өндіріс көлемі 40 пайызға артып, программалық басқару престерін, гидравликалық экскаваторларды, электромагнитті жоғары вольтті сөндіргіштерді қоса есептегенде заманауи машиналарды сериялы шығару игерілді. Мемлекеттік сапа белгісімен 146 түрлі өнім, оның ішінде қорғасын, натрий триполифосфаты, доғалы-статорлы престер, трансформаторлар мен жоғары вольтті ажыратқыштар, су көтергіш жабдықтар және басқа да бұйымдар шығарылды [167].

Еліміздің өнеркәсіп саласында өндірістің тиімділігін арттырудың өзекті мәселелерінің бірі негізгі қорларды пайдалануды жақсарту болып табылды. Бұл бағытта облыстық комитет кәсіпорындарда, әсіресе қор қайтарымы едәуір кеміп кеткен «Фосфор» өндірістік бірлестігінде бірқатар жұмыстар атқарғанын айтқан жөн. Транспорттың барлық түрін техникалық жарақтандыру жақсартыла түсті. Шымкент қаласындағы бірқатар автокәсіпорындар қайта жабдықталып Арыс, Түркістан, Жетісай қалаларында автовокзалдар салынды. Автобус жолдарының ұзындығы 23 пайызға өсіп, 68 елді мекен автобус қатынасымен қамтылды [167], облыс орталығынан Алматыға фирмалы поезының жүруі ұйымдастырылды. Байланыс кәсіпорындары одан әрі өркендеп, Шымкент, Кентау, Түркістан және Ленгір қалаларында автоматты қалааралық телефон станциялары пайдалануға берілді.

Облыстық комитет жылдан жылға өнеркәсіпті дамыту, оны инвентивтендіру, ғылыми-техникалық ілгерілеу жетістіктерін енгізу, өндірістің тиімділігін арттыру мәселелерін шешуде өндірістік қатынастарды одан әрі жетілдіру арқылы экономикалық қуатты нығайтуға бағытталған саяси жұмысының ұйымдастыру дәрежесін арттырып отырды. Ғылыми-техникалық ілгерілеуді тездету бағыты облыс экономикасын дамытудың негізгі міндетіне айналды. Бірлестіктердің, зауыттардың, фабрикалардың басым бөлігінде кәсіпорындарды қайта жарақтандырып, ауыр жұмыс процестерін механикаландыру, автоматтандырудың, өндірісті ұйымдастыру мен басқаруды жетілдірудің перспективалық жоспарлары жасалып жүзеге асырылып отырды. Мәселен, 1980 жылмен салыстырғанда өнеркәсіпте өнім шығару көлемі 1985 жылы 18,7 пайызға артты [168], халық тұтынатын тауарлар өндіру артығымен орындалды. Шығарылатын өнімнің техникалық дәрежесі мен сапасы жоғарылады. Машиналардың, жабдықтар мен бұйымдардың 650 жаңа түрі игерілді. Құрылысшылар 2,7 миллиард сом күрделі қаржыны игеру нәтижесінде оныншы бесжылдықпен салыстырғанда іске қосылған негізгі қорлардың көлемі үштен бір мөлшерінде артты. «Шымкентшина» бірлестігінде, «Ачполиметал» комбинатында, «Манкентживмаш» және мұнай өңдеу зауыттарында ірі қуаттар іске қосылды. Жаңадан 50-ден астам кәсіпорын, цех пен өндіріс пайдалануға берілді [168].

Осы жылдары республиканың басқа да облыстарымен қатар Шымкент облысының шығарған бұйымдары Одақ көлемінде ғана емес, шетелдерге танымал бола бастады. А. Асқаровтың тікелей басшылығымен Шымкент облысы Монғол Халық Республикасының Сухэ-Батор аймағымен байланыс жасап, екі ел арасында түрлі іс-шаралар ұйымдастырылып отырды. Шымкент облыстық Компартиясы Сухэ-Батор аймақтық партия комитетіне облыста жүргізілетін достық іс-шаралары туралы жоспарларын жіберіп отырды және өздері де осы аймақтың алдағы жоспарларымен танысып отырды. А. Асқаров екі ел арасындағы достық байланыс барысы мен оның нәтижелері туралы КОКП ОК-не мәлімдеп отырған.

1982-1983 жылға арналған жоспарда Алғабас ауданын Эрден-цаган сомонымен, Ленин ауданын Сухэ-Батор сомонымен, Түлкібас ауданының «Победа» колхозын Онгон сомонының «Хөгжилт» ауылшаруашылық бірлестігімен байланыстыра отырып, Шымкент облысы мен Сухэ-Батор аймағының арасындағы достық қарым-қатынас туралы «Оңтүстік Қазақстан», «Южный Казахстан» газеттері мен облыстық теледидар және радио арқылы үнемі хабардар етіп отыру мәселесін қолға алды.

Сухэ-Батор аймақтық «Сухэбаатарын Зам» газетіндегі жаңалықтарымен «Оңтүстік Қазақстан», «Южный Казахстан» газеттері арқылы таныстыру, жылына бір рет облыстың экономика, мәдениет салаларындағы жетістіктері туралы кітап, брошюра, буклет, фотоматериалдарды жіберіп отыру, Монғол киноматаграфиясының жетістіктерімен облыс еңбекшілерін таныстыру, екі аймақтың комсомол және пионер ұйымдарының арасында тікелей байланыс орнату мәселесін қойды.

Сухэ-Батор аймағына облыстан 5 адамнан тұратын делегаттар жіберу, мәселен, 1982 жылдың маусымында партия қызметкерлерін, қыркүйекте партия-кеңес қайраткерлерін, 1983 жылдың мамырында ауыл шаруашылығы мамандарын, қыркүйекте халық ағарту қызметкерлерін жіберу жоспарланды [169].

Жыл сайын екі жақ бір-біріне делегаттар жіберіп, өздерінің табыстарымен тәжірибе алмастырып отырды. Мұрағат қорында А. Асқаровтың Сухэ-Батор аймағының бірінші хатшысы Д. Цэрэнге Шымкент облысынан жіберілген делегаттарды жылы қабылдағанына рахмет айтып және аймақтың денсаулық сақтау Басқармасының облыстан тәжірибе алмасу үшін дәргерлер жіберуді өтінген өтініштерін қабыл алатындығын білдірген құжат сақталған [170].

Сондай-ақ, 80-жылдардың бас кезінде облыстың 23 кәсіпорны шығарған өнімдерін дүниежүзінің 42 елі алып отырды. Соның ішінде 11 социалистік, 12 дамыған капиталистік, 19 дамушы елдер еді [171]. Ал, 1983 жылы 16 кәсіпорын 38 түрлі өнімді дүниежүзінің 45 еліне шығарды [172]. Өз экономикалық потенциалын бұрынғыдан да арттыра түсу үшін Шымкент-Кентау аумақтық-өндірістік кешенін құру белгіленді. Өйткені, оның құрамындағы мұнай-химия өнеркәсібінің аса ірі кәсіпорындары: резина-асбест комбинаты, мұнай өңдеу зауыты және «Фосфор» бірлестігінің бірқатар қосымша қуаттарын қосып, бұл кешеннің Одақ көлеміндегі үлес салмағын арттыру көзделді. Облыстың жеңіл және тамақ өнеркәсібін өркендетіп, түрлі қондырғылар, құрал-жабдықтар, үй тұрмысының бұйымдарын тағы сол сияқты көпшілік тұтынатын тауарлар шығаруды арттыруға мүмкіндік беретін Шымкент, Сарыағаш, Кентау қалаларында сүт [173], макарон [174], минералды су, мақта тазарту зауыттарын, тоқыма фабрикасының құрылысын тездету міндеті тұрды. 1983 жылы аса ірі құрылыстың бірі – 1642 шаршы метрлік – Тюмень- Павлодар-Шымкент мұнай құбырларының құрылысы аяқталды. Өндірістік қуатын барлық бағыттарда ұдайы арттырып, жалпы экономикалық өсуді қамтамасыз ету негізінде облыс экономикасы осындай табыстарға ие болып отырды.

Десек те 80-жылдардың ортасына қарай елдегі халық шаруашылығын дамытудағы екпін бәсеңдей түсті. Өнеркәсіп өнімдерін өндірудің жылдық орташа өсімі жылдан жылға төмендеп, ұлттық кіріс азая түсті. Кейінгі бесжылдықтар жоспарлары көптеген көрсеткіштер бойынша орындалмай қалды. Мұндай жағдаят облыс экономикасынан да көрініс тапты. Мәселен, 1985 жылы өндірістің өсу қарқыны бесжылдық жоспарда

белгіленгендігінен төмендеп кетті, қуаттардың біраз бөлігі пайдаланылмады, қор қайтарымы 20 пайызға кеміді [168] мемлекеттік жоспарларды орындамаған кәсіпорындар қатары көбейді. Экономиканың мұндай тоқыраулық сипат алуы республиканың экономикалық қуатының басым бөлігі одақтық министрліктер қарамағында болуынан деп білеміз.

Облыстың көп салалы ауыл шаруашылығында да осы жылдары елеулі өзгерістер болды. Халықтың азық-түлікке және өнеркәсіптің шикізатқа деген өркендетуде облыстық комитет айтарлықтай табыстарға жетті.

Суландыру мәселесіне қатысты Үлкен Келес, Шәуілдір каналдарының құрылыстарын [175] жеделдете жүргізу Қазығұрт, Сарыағаш, Қызылқұм аудандарының шаруашылықтарында жаңа жерлерді іске қосуға мүмкіндік берді. Нәтижесінде облыс көлемінде 1966-1984 жылдар аралығында суармалы жерлердің көлемі 314 мың гектардан 450 мың гектарға жеткізілді [176]. Осындай ауқымды шаралардың барысында басқа аудандарда да суармалы жерлер кеңейтіліп нәтижесінде егіншілік өнімділігі арта түсті. Мәселен, 1980 жылы астықтың орта жылдық түсімі тоғызыншы бесжылдықпен салыстырғанда 258 мың тоннаға артты, яғни 45 пайызға өсті. Бесжылдықта мемлекетке 1 миллион 942 мың тонна астық сатылды, яғни бұл алты жылдық жоспардан да көп. Қазақстандық жаңа миллиардқа 26,3 миллион пұт астық құйылды, бұл халық шаруашылығы жоспарындағыдан 7,5 миллион пұт артық деген сөз [177].

Сонымен қатар негізгі азық-түліктік дақылдардың өнімінен мемлекетке 378 мың тонна оның ішінде 266,4 мың тонна бидай, 35,5 мың тонна жүгері дәні – бұл жоспардың 209 пайызы және 76 мың тонна күріш – бұл жоспардағыдан 16 мың тонна көп тапсырылды. Әсіресе Шардара, Алғабас, Сайрам, Ленин, Сарыағаш, Бөген аудандарының диқандары сүбелі үлес қосты. Мемлекетке егіншіліктің басқа да өнімдері мәселен, 90мың тонна овощ, яғни жоспардың 110 пайызы, 9000 тонна картоп – 195 пайыз, 80 мың тонна жүзім – 125 пайыз, 100,6 мың тонна бақша өнімдері – 165 пайыз, 2295 центнер жібек пілләсі – жоспардан – 116 пайыз мөлшерінде өткізілді. Сауда жүйесіне және өнім өндейтін кәсіпорындарға 40 мың тонна жеміс жеткізілді [178]. Жібек пілләсін өндіруде де үлкен жетістікке жетті. Мәселен, оныншы бесжылдық жылдарында жібек пілләсін дайындаушылар мемлекетке 9799 центнер жоғары сапалы жібек пілләсін, оның 749 центнерін жоспардан тыс өткізді, яғни өткен бесжылдықпен салыстырғанда 16 центнер артық дайындады [179]. Сондықтан да 1980 жылы бүкілодақтық социалистік жарыстағы жоғары көрсеткіштері және оныншы бесжылдықтың ауыл шаруашылығы өнімдері бойынша жоспарын табыспен орындағаны үшін Шымкент облысы бүкілодақтық Ауыспалы Қызыл Туымен марапатталумен қатар Қазақ КСР-ның Алтын Құрмет кітабына енгізілді [180]. Мұндай құрметке иелену себебі, облыс диқандарының агротехникалық тәсілдерді терең меңгеріп, тәлімі танаптарда тұқымның селекциялық сорттарын сұрыптап, себу мерзімін кешіктірмей, жер баптау әдістерін үздіксіз үйреніп, қапысыз қолданудың нақтылы нәтижесі еді.

Сонымен бірге 1980 жылы алғаш рет мемлекетке 357,5 мың тонна мақта өткізіліп, мақталықтың әр гектарынан 28,4ц. өнім алынды [181]. А.Асқаров облыстағы мақташылардың мақта өсірудегі су тапшылықтарын жеңуде көрегендік танытып, 1984 жылы Сырдария өзенінен суды насос арқылы жеткізуді бастаған еді, кейіннен бұл бастама іс жүзіне аспай қалды. Келесі жылы да облыс ауыл-село еңбеккерлері еліміздің азық-түлік ресурстарына қомақты үлес қоса білді. Мемлекетке егіншілік және мал шаруашылығы өнімдерін еселей өткізумен қатар бір миллион тоннадан астам астық өндіріліп, Отан қоймасына тұңғыш рет 40,1 миллион пұттан астам астық тапсырды [182].

Алайда халықты азық-түлікпен қамтамасыз ету мәселесін шешуде елімізде 1982 жылғы мамырда 1990 жылға дейінгі кезеңге арналған Азық-түлік бағдарламасы бекітілген болатын. Бұл мемлекеттік бағдарламада барынша қысқа мерзім ішінде халықты азық-түліктің барлық түрлерімен тұрақты жабдықтау міндеті қойылды. Аграрлық саладағы мұндай шаралар елеулі өзгеріс жасай алмады. Өйткені, жылдан-жылға ауыл шаруашылық

өнімдеріне деген сұраныс артып, ал олардың өсу деңгейі төмендей түсті. Бұл саладағы осындай ахуал ауыл шаруашылық өнімдері өндірісінің тұрақтылығын сақтауға мүмкіндік бермеді. Сонымен бірге осы саладағы мықтап орныққан әкімшілік күштеу жүйесі де қоғам еңбегінің нәтижелі болуына кері ықпал етті. Десек те азық-түлік бағдарламасының шараларын жүзеге асыру нәтижесінде облыстық өнеркәсіптік кешеннің ауыл шаруашылығындағы жалпы өнімдерді өндірудегі жылдық көлемі 1985 жылы орта есеппен алты пайызға өсті [168], мемлекетке астық, овощ, картоп, бақша дақылдарын, жүзім, жібек піллесін, сүт, жұмыртқа сату жөніндегі бес жылдық жоспарлар асыра орындалып отырды.

Бұл бесжылдықта облыстың үлесіне республика көлеміндегі ауыл шаруашылығы өнімдерінің оның ішінде әсіресе мақта – 100 пайыз, жүзім – 60 пайыз, жеміс – 41, бақша дақылдары – 34, овощ – 16, қаракөл елтірісі – 32, жүн – 10 және жібек піллесі 90 пайыздың үстінде тиесілі еді [183].

Бұл жылдары облыс көлемінде мал шаруашылығы саласының да қарқынды дамығанын көрсететін нақты мәліметтерді кездестіруге болады. Облыс қой өсіруден республикада бірінші, одақ көлемінде төртінші орынға көтерілді. Облыстың колхоздары мен совхоздарында мал түліктерінің саны өсті, мал өнімдерін өндіру мен дайындау арта түсті. Мұрағаттық деректерден келтіретін болсақ, мәселен 1980 жылмен салыстырғанда ірі қара мал – 7,9 пайызға, қой – 12,8 пайызға, жылқы – 17,8, түйе – 20,8 және құс өсіру 31,4 пайызға өсті. Ал, қой өсірушілер жыл сайын – 2 миллион 300 мыңның үстінде қозы алып отырды. Бұл көрсеткіш қой санының 640 мыңға артқанын, ал шаруашылықтың барлық салаларында оның саны 4 миллионға жеткенін көрсетті [184] Осы ретте қой шаруашылығын одан әрі интенсивтендіру мақсатында оның санын көбейту, тұқымдық және өнімдік сапасын жақсарту жолында кең көлемді шаралар қарастырылды. Әсіресе, төлдің түгелімен сақталуы, отар құрамының сұрыпталуы, жайылымдарды жаңарту мен тиімді пайдалану, жемшөптің қажетті қорын жақсарту, ферма өнімділігін молайту басты факторға айналды. Ауыл шаруашылығын өркендетуде қол жеткен табыстары үшін облысқа қатарынан үш рет бүкілодақтық Ауыспалы Қызыл туы тапсырылып отырды. Мұндай табыстарға жетуде облыстық комитеттің бұқарамен тығыз байланыс жасаудағы қоғамдық-саяси бағытын атаған жөн. Сондықтан да А. Асқаровтың облыс экономикасын ілгері дамытудағы еңбегі мемлекет тарапынан лайықты бағаланды.

Сонымен қатар осы жылдары өндірістік, тұрғын үй – коммуналдық және мәдени құрылыстардың көлемді бағдарламасы жүзеге асырылды. Бүгінгі Тәуке хан, Қонаев даңғылдарын қайта жаңғыртып, олардың бойына көпқабатты бірнеше тұрғын үйлер, элеуметтік нысандар салынды. Фосфоршылар, Металлургтер мәдениет сарайлары бой көтерді, қалада бірнеше фонтан іске қосылды. Облыс орталығы күн санап көркейе түсті.

А.Асқаров Шымкент қаласының экономикасы мен мәдениетінің өркендеуіне жан-жақты қамқорлық жасаумен қатар аз ғана уақыттың ішінде Түркістан, Шардара, Шаян, Шәуілдір, Темірлан, Жетісай сияқты қалалар мен аудан орталықтарының да абаттандыруына тікелей басшылық етті. Мәселен, А. Асқаровтың бастамысымен қабылдаған облыстық комитеті бюросының қаулысына [184] сәйкес Қызылқұм ауданының (Қазіргі Отырар ауданы) орталығында республикалық маңызы бар мұражай, 16 пәтерлік бірнеше тұрғын үйлер, 450 орындық мәдениет сарайы, кәсіби техникалық училище, мектеп-интернат, «Отырар» сауда орталығы, мейрамхана, балабақша, мектеп-интернат, төрт совхозда 950 орындық орта мектептер және Сырдария өзені үстіне темір бетон көпір, 32 шаршы метр болатын сыйымдылығы 4,5 текше метр канал және тағы да басқа да қосалқы құрылыстар салынып аудан көлемінде үлкен өзгерістерге ие болды [20].

1983 жылы А.Асқаровтың тікелей басшылығымен Шымкент облыстық қуыршақ театры ашылып, театр қарамағына Ғ. Мұратбаев атындағы пионерлер мен оқушылар Сарайының босаған үш қабатты үйі берілді. Театр қызметкерлері тұрғын үйлермен қамтамасыз етілді. А. Асқаров Арыс теміржол бойындағы аурухана және кондитерлік фабрика құрылыстарын да қадағалап, құрылыстың мерзімінен бұрын салынуына мұрындық болды [185].

Шымкент қаласының халқын жылумен толық қамтамасыз етуде 1984 жылы №3 жылу электр орталығы салынды. Сондай-ақ, Төлеби ауданындағы Қасқасу шатқалында мұз айдыны мен аспалы жол құрылысы да қарқынды жүргізіле бастаған еді, өкініштісі, бұл жұмыс аяқталмай қалды.

Халыққа тұрмыстық қызмет көрсету көлемі де жылдан жылға артып отырды. Денсаулық сақтау, спорт, халық ағарту және мәдениет салаларын дамытуда едәуір табыстарға қол жетті, еңбекшілердің еңбек ету жағдайы, тұрмысы мен демалысы жақсартылды. Мәселен, медицина саласында Орта Азия мен республика көлемінде алғаш рет Шымкент қаласында көпорынды барокамера жұмыс жасады, облысаралық бөлімдер ұйымдастырылды [186]. Алматы медициналық институтының филиалы ашылды. Сонымен қатар Шымкент облысының Монғол Халық Республикасымен партияаралық және халықаралық қарым-қатынас орнату жоспарына сәйкес Сухэ-Батор аймақтық денсаулық сақтау басқармасының өтініші бойынша жыл сайын дәрігерлердің тәжірибе алмасу шаралары да жүргізіліп отырды. Әлеуметтік даму бағытында халықтың денсаулығын қорғау мақсатында облыста денсаулық сақтау орындарының базасы нығайтылып, осы жылдар аралығында жаңадан ауруханалар, емдеу корпустары мен емханалар қатарға қосыла түсті. Облыстың экономикалық-әлеуметтік дамуы барысындағы міндеттер жергілікті ресурстар мен мүмкіндіктерге сай атқарылып отырды. Оның А. Асқаровтың саяси қызметін талдай отырып оның қай жерде партиялық қызметтер атқармасын өз міндетін мүлтіксіз орындаумен қатар жұмыстың жаңа көздерін ашып қана қоймай белгіленген бағытта алға қойған тапсырмаларды орындауға бұқараны, мамандарды жұмылдырудың үлкен ұйымдастырушысы болғандығына көзіміз жете түсті. Өзі басқарған облыстардың қарқынды дамуына қосқан еңбегімен халқына қызмет етудің үлгісін көрсеткен қайраткер екендігін таныта түседі.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Асқаров А. Тағдыр- Алматы:Журналист.1992.(250) 138 б.
- 2 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 7440-іс. 5-п.
- 3 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8309-іс. 2-п.
- 4 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8056-іс. 31-п.
- 5 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 7875-іс. 14-п.
- 6 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 9530-іс. 1,2-п.
- 7 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8585-іс. 194-198-пп.
- 8 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8585-іс. 56-пп.
- 9 Қала тарихынан // Шымкент келбеті. 2001.24 қазан.
- 10 Облыстық ХХҮ партконференция материалдары // Оңтүстік Қазақстан. 1983. 20 желтоқсан.
- 11 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8307-іс. 57-п.
- 12 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8845-іс. 30,32, 60-п.
- 13 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8680- іс. 7-п.
- 14 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8954 -іс. 6-п.
- 15 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8045-іс. 9-п.
- 16 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8056-іс. 3-п.
- 17 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8579-іс. 4-п.
- 18 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8122-іс. 102-п.
- 19 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8569-іс. 10-п.
- 20 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8666-іс. 28-п.
- 21 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 7450-іс. 5-п.
- 22 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8674-іс. 13-п.
- 23 Жарқынбеков О. Білмей қалай жүргенбіз, бірдей ғой деп бес колды...//ОңтүстікҚазақстан,1992ж. 21 сәуір.
- 24 ШӨМА. 40-қ., 9-т., 8845-іс. 19,24,32-п.
- 25 ШӨМА. 40қ., 9т. 8576 іс.-11б.

Аннотация: В данной статье рассматривается деятельность Асанбая Аскарова, лидера Южно-Казахстанской области во второй половине 80-х годов XX века, на должности первого секретаря Шымкентского обкома партии. По архивным данным, государственным знаком качества выдано 105 наименований различных товаров. В то же время на некоторых предприятиях значительно увеличилась доля качественной продукции. Производство производственного, кузнечно-прессового оборудования «Фосфор», ввод новых мощностей в пивоваренной и безалкогольной промышленности, ацполиметалла, свинца, гидролизных заводов, обширное оборудование и техническое перевооружение ряда действующих предприятий, а также складских запасов в промышленности области. По архивным данным, сбор увеличился на 19,5%, в том числе цветная металлургия - на 20%, химия - на 25%, машиностроение - на 35%. В статье также указывается социальное развитие, культурное развитие региона, развитие аграрного сектора.

Ключевые слова: человек, партия, первый секретарь, социальные, культурные, экономические, развитие, промышленность, предприятия.

Abstract: This article examines the activities of Asanbay Askarov, the leader of the South Kazakhstan region in the second half of the 80s of the twentieth century, as the first secretary of the Shymkent regional party committee. According to archival data, 105 items of various goods were issued with the state quality mark. At the same time, the share of quality products has significantly increased at some enterprises. Production of production, forging and pressing equipment "Fosfor", commissioning of new capacities in the brewing and non-alcoholic industries, ahpolymetal, lead, hydrolysis plants, extensive equipment and technical re-equipment of a number of operating enterprises, as well as warehouse stocks in the industry of the region. According to archival data, the collection increased by 19.5%, including non-ferrous metallurgy - by 20%, chemistry - by 25%, mechanical engineering - by 35%. The article also indicates social development, cultural development of the region, development of the agricultural sector.

Keywords: person, party, first secretary, social, cultural, economic, development, industry,